

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕФЛЕКСИВНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ СУБ'ЄКТОМ ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Вахоцька І. О. кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, Уманський державний
педагогічний університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0002-1611-4059>

Стаття присвячена вивченню на основі квазіексперименту ресурсного потенціалу рефлексивного відображення особистої безпеки суб'єктами під час конфліктної взаємодії. Авторкою робиться спроба встановлення потенціалу рефлексивного відображення особистої безпеки суб'єктами і побудові сценаріїв конфліктної взаємодії. Емпірично доведено вплив рефлексії особистої безпеки на кількісні та якісні особливості взаємодії суб'єктів конфлікту. Визнаючи, що обсяг і цільовий полюс особистої безпеки є окремими параметрами рефлексії суб'єктами конфліктної взаємодії, продемонстровано їхню значущість для розуміння динамічності цієї взаємодії. Отримані матеріали показали, що побудова сценаріїв конфліктної взаємодії на основі оцінювання рефлексії її суб'єктами особистої безпеки дозволяє виявити їхні ресурсні пріоритети.

Ключові слова: ресурсний потенціал; особиста безпека; конфліктна взаємодія; сценарій; суб'єкти конфлікту; ресурсні пріоритети.

Вступ. На сьогодні конфлікт розглядають як невіддільну складову соціального та індивідуального існування. Багатоаспектні дослідження, проведені у наукових традиціях філософії, соціології, психології, економіки, політології, дозволили окреслити методологічні та теоретичні засади конфліктології як дисципліни, що вивчає широке коло питань, пов'язаних із виникненням, перебігом, припиненням і профілактикою різного роду конфліктів. Концептуально осмислені емпіричні факти, механізми і закономірності конфліктної взаємодії сприяли побудові ефективних підходів до підтримки розв'язання прикладних запитів, що виникають у зв'язку з ним. Однак конфлікти не зникають, а проникають у нові раніше не властиві людині сфери взаємодії, встановлюють асоціації із неявними для неї комплексами потреб, набувають удавано умовного характеру, прихованих і спотворених форм тощо. Це робить їх неочевидними, глибоко латентними, слабо візуалізованими, а отже, загалом важко контрольованими. При цьому множинні трансформації, спричинені, зокрема, переміщенням конфліктів у зону віртуальності, не змінюють їхньої сутнісної природи,

внаслідок чого вони зберігають, а у деяких випадках і посилюють свою руйнівність як на рівні індивідів, їхніх груп, так і на рівні організацій, різного роду спільнот. Посилення руйнівності конфліктів свідчить про необхідність інтенсифікації процесів у відповідному дослідницькому сегменті на новому рівні складності із врахуванням поточних реалій. Удосконалення технік роботи із конфліктами потребує подальшого поглиблення розуміння механізмів їхнього продукування та розвитку, можливо, із залученням раніше не враховуваних обставин. Перспективним у цьому зв'язку видається введення в означений проблемний простір концепту безпеки.

Мета дослідження - встановлення потенціалу рефлексивного відображення особистої безпеки суб'єктами і побудові сценаріїв конфліктної взаємодії.

Теоретичне підґрунтя. Категорія безпеки, що актуалізується при характеристиці практично усіх явищ і процесів, на поточний період породження знання міцно увійшла до сфери дослідницьких інтересів низки наукових дисциплін (політичних, економічних, правових, психологічних, педагогічних) (Міхіденко, 2018; Habermas, 1988; Laclau,

Mouffe, 2001; Shelling, 1980). Залежно від обраного пошукового ракурсу вона залучається для аналізу як умова, ознака, параметр існування деякого об'єкта або становить самостійний предмет вивчення як особливий прояв дійсності. Суб'єктна локалізація допускає її категоризацію як особистої безпеки. Відповідно, під особистою безпекою розуміють безпеку, рефлексовану суб'єктом щодо себе. Специфіка розуміння цього феномена детермінується позицією, яку посідає щодо нього спостерігач: для оцінювання ззовні достатня констатація факту та умов збереження суб'єкта; розгляд зсередини пов'язаний зі встановленням складних комплексів причинно-наслідкових зв'язків і розривів у ресурсному, аксіологічному, конативному і темпоральному вимірі буттєвого простору суб'єкта. У першому випадку особиста безпека зазвичай розкривається як захищеність суб'єкта, у другому випадку, поряд із поточною захищеністю, враховується перспектива відтворення його благополуччя. Змістовно найближчою до конфліктологічної проблематики виступає практика звернення до безпеки як реальності, властивої окремим індивідам, їхнім групам і спільнотам, тобто активно діючим системам, стан внутрішніх функцій яких є ідентифікаційно вирішальним для здійснюваного щодо них атрибутування. З цього погляду, абстрагуючись від приватних особливостей конкретних систем, безпеку можна трактувати як особливу проекцію ситуаційно-середовищних умов і чинників на внутрішні структури систем, що забезпечує переживання ними захищеності і можливості відтворення розвитку, який не зменшується, в інтересах досягнення деякої пріоритетної для них мети. Потрапляння безпеки у базові шари потребового блоку розглядуваних систем визначає керівний статус безпеки у побудові їхньої активності, зокрема такої, що має форму конфліктної взаємодії. Повною мірою зазначене стосується особистої безпеки як окремого явища безпеки (Conflict Barometer, 2013).

Між тим, такий статус досі не призвів до введення безпеки у відповідний тематичний простір як повноцінного предмета досліджень. Вона продовжує лише матися на увазі як самоочевидна причина поведінки людини чи певної групи людей у періоди зародження, генезису та локалізації конфліктів (Lakoff, 1990; Nonhoff, 2007; Ropers, 1999). Сам же феномен безпеки в його проєкціях на функції, залучені у конфліктний процес, не деталізується і прицільно не розглядається, що утворює певні прогалини у розумінні конфліктної детермінації та динаміки обумовленої нею взаємодії. З усього спектра можливих напрямів розроблення означеної проблемної сфери метою дослідження є вивчення на основі квазіексперименту ресурсного потенціалу рефлексивного відображення особистої безпеки суб'єктами у побудові сценаріїв конфліктної взаємодії. Тут і далі під сценаріями у найзагальнішому вигляді розглядався опис очікуваного після виникнення конфліктної взаємодії поєднання її логічно пов'язаних, узгоджених елементів, що ведуть до її завершення. Дослідницькою гіпотезою є припущення про можливість використання особливостей рефлексивного відображення суб'єктами особистої безпеки для диференціації сценаріїв їхньої взаємодії у конфлікті. Таке припущення базувалося на раніше зроблених висновках про значущість осмислення особливостей суб'єктів екстремальних ситуацій. Об'єктом дослідження стало рефлексивне відображення особистої безпеки суб'єктами конфліктної взаємодії, його предметом - сценарії взаємодії у конфлікті суб'єктів рефлексії особистої безпеки. Завдання дослідження: введення трактування ресурсного потенціалу суб'єкта конфліктної взаємодії, обґрунтування провідної ролі у ньому рефлексивного відображення суб'єктами особистої безпеки та демонстрація можливості використання отриманих результатів для побудови сценаріїв конфліктної взаємодії.

Методи дослідження - аналіз результатів діяльності, метод аналізу незалежних характеристик, метод бесіди.

Результати та обговорення. Під поняттям «конфліктна взаємодія» розуміють частину феномена конфлікту, а саме - взаємодію між людьми у конфліктній ситуації на тлі переживання останніми негативних емоцій стосовно одне одного. Крім того, під час опису результатів дослідження залучалися із загальнонауковою інтерпретацією поняття «стратегія» і «тактика»: стратегія - узагальнений план або набір цілей, тактика - частина стратегії, представлена конкретними кроками або діями, які використовуються для її реалізації.

Основним під час збирання інформації став метод аналізу продуктів діяльності. Респондентам пропонувалося написати есе «Я у конфлікті». Перед його написанням давали таку інструкцію: «Складіть опис найбільш типової для Вас ситуації виникнення і розвитку конфліктної взаємодії. Особливу увагу приділіть аналізу причин кроків, що вживаються у ній, своїх і опонента». Первинний аналіз текстів полягав у вивченні оцінок поведінки кожного з учасників діади конфліктної взаємодії.

Наступний етап збирання емпіричного матеріалу ґрунтувався на методі експертного оцінювання, під час якого перед фахівцями було поставлено завдання ідентифікації за текстовим матеріалом позначених сценаріїв конфліктної взаємодії та співвіднесення з ними ресурсного потенціалу, який залучають суб'єкти. Експерти - професійні психологи (5 осіб, стаж 10-20 років), які володіють технікою контент-аналізу і підготовкою з проблем конфліктології та безпеки. Експертне оцінювання включало етапи індивідуальної та колективної роботи. Процедури порівняння кількісного розподілу різних типів сценаріїв безпеки проводилися із використанням критерію ϕ^* (кутового перетворення Фішера).

Підсумковий етап інтерпретації полягав у теоретичній реконструкції та змістовному описі сценаріїв конфліктної

взаємодії. Одержання додаткової й уточнювальної інформації, необхідної для представлення їхніх якісних особливостей, здійснювали на основі методу бесіди, безпосередньо проведеної з власниками конкретних типів сценаріїв. Найтипівішими були такі запитання суб'єктам: «Що для Вас важливіше у конфлікті - збереження наявного чи досягнення нового? Чи важливо довго продумувати черговий крок у конфлікті? Ефективніше швидко розібратися з конфліктом чи поступово приходити до його завершення? Чи довго Ви зазвичай віддасте перевагу конфліктуванню?».

Вибірка складалася із 250 студентів (50,0% юнок і 50,0% юнаків) віком 18-21 рік ($M=19,5$ років, $SD=1,5$). Первинний аналіз текстів есе полягав у вивченні оцінок поведінки кожного з учасників діади конфліктної взаємодії. Він показав, що рефлексія особистої безпеки, представлена у конфлікті увагою до свого фізичного та психічного благополуччя, до міри втілення власних інтересів, є необхідним елементом прийняття рішень на усіх етапах побудови конфліктної взаємодії. Встановлено, що рефлексія особистої безпеки, серед інших параметрів, містить врахування суб'єктами діади об'єму (достатній, недостатній) і цільового полюсу (захищеність, розвиток) безпеки незалежно від активності чи пасивності ролі, яку вони виконують у конфлікті. Їхнє поєднання реконструює варіабельність сценаріїв конфліктної взаємодії суб'єктів за рефлексією ними особистої безпеки. Уточнюючи раніше введене трактування, зазначимо, що далі сценарії конфліктної взаємодії описувалися як поєднання пріоритетних для сторін можливої конфліктної взаємодії полюсів особистої безпеки, що визначає деякий характер її перебігу та результату.

Уведення позначень параметрів (O+ - достатній, O- - недостатній обсяг, Z - захищеність, P - розвиток як цільові орієнтири суб'єкта) і перебір їхніх можливих сполучень для учасників конфліктної взаємодії дозволили окреслити її сценарний ряд у такому

Питання психології

вигляді: 1) O+3 - O+3; 2) O+P - O+P, 3) O-3 - O-3; 4) O-P - O-P; 5) O+3 - O-3; 6) O+P - O-P; 7) O+3 - O-P; 8) O+P - O-3.

Аналіз текстів есе на виявлення обсягу та цільового орієнтира безпеки, позначених респондентами, проводився індивідуально кожним експертом на основі методу розуміння викладеного у роботах змісту. Етап індивідуальної роботи орієнтував кожного експерта на початкове групування респондентів за провідним типом сценарію безпеки.

Інструкція: «Ознайомтеся з текстами есе. Орієнтуючись на їхні смислові

елементи, визначте полюси безпеки, позначені кожним автором (O+ - достатній, O- - недостатній обсяг, 3 - захищеність, P - розвиток як цільові орієнтири суб'єкта), і на їхній основі - представлений в есе сценарій конфліктної взаємодії: 1) O+3 - O+3; 2) O+P - O+P; 3) O-3 - O-3; 4) O-P - O-P; 5) O+3 - O-3; 6) O+P - O-P; 7) O+3 - O-P; 8) O+P - O-3».

Стандартизація експертних оцінок на цьому етапі роботи забезпечувалася наданням фахівцям орієнтовної таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення смислових елементів тексту і полюсів безпеки

Полюс безпеки	Смислові елементи тексту
O+	Вказівка на емоційне піднесення, насагу
O-	Вказівка на тривожність, розчарування, апатію
3	Вказівка на прагнення відстояти у конфлікті власну думку, власну позицію, зберегти повагу оточуючих
P	Вказівка на свою зацікавленість у зміні за підсумками конфлікту опонентом власної позиції, у просуванні власних інтересів, в отриманні будь-яких переваг для себе

За етапом індивідуальної роботи був етап групового узгодження, за підсумками якого відповідні параметри закріплювалися за кожним текстом. Етап колективної роботи мав на меті остаточне групування респондентів за провідним полюсом безпеки, змістовно уточненим у таблиці. Інструкція: «Зверніться до кожного есе. Узгодьте власну позицію щодо представленого у ньому сценарію конфліктної взаємодії».

Виявлення арсеналу сценаріїв на матеріалі вибірки підтверджує, що рефлексивне відображення суб'єктами особистої безпеки може використовуватися для диференціації особливостей їхньої конфліктної взаємодії.

Робота експертів сприяла отриманню такої низхідної рангової послідовності суб'єктних пріоритетів сценаріїв конфліктної взаємодії, що спадає: O+P – O-3 (64, тобто 25,6%); O+3 – O-3 (54, тобто 21,6%); O+P - O+P (39, тобто 15,6%); O-3 - O-3 (36, тобто 14,4%); O+3 – O+3 (29, тобто 11,6%); O+P – O-P (16, тобто 6,4%); O+3 – O-P (7, тобто 2,8%); O-P – O-P (5, тобто 2,0%).

Наступним кроком проведено статистичне зіставлення розподілу частот різних груп сценаріїв конфліктної взаємодії з H0 «Частка сценаріїв із заявленим полюсом безпеки у групі 1 не більша, ніж у групі 2» і H1 «Частка сценаріїв із заявленим полюсом безпеки у групі 1 більша, ніж у групі 2». Отримана послідовність ілюструє статистичну тенденцію, відповідно до якої конфліктна взаємодія частіше ($\varphi^*_{емп}=1,818$, $\varphi^*_{0,05}=1,63$, $\varphi^*_{0,01}=2,32$, $p<0,05$, H0 відкидається, приймається H1) виникає за умови розбіжності в її суб'єктів рефлексованого обсягу особистої безпеки, що рефлексується (сценарії O+P - O-3; O+3 - O-3; O+P - O-P; O+3 - O-P становлять 56,3% від усього арсеналу). Також встановлено, що рефлексія суб'єктом обсягу особистої безпеки спеціалізує вибір ним стратегії побудови конфліктної взаємодії: рефлексія їхньої достатності (сценарії O+P - O-3, O+P - O+P і O+P - O-P становлять 48,0% на противагу сценаріям O+3 - O-3, O+3 - O+3 і O+3 - O-P, які становлять 36,3%) статистично значущо ($\varphi^*_{емп}=1,668$, $\varphi^*_{0,05}=1,63$, $\varphi^*_{0,01}=2,32$, $p<0,05$, H0 відкидається,

приймається Н1) визначає вибір ним стратегії, що розвиває, а недостатності (сценарій O+P - O-3, O+3 - O-3 і O-3 - O-3 становлять 61,2% на протипагу сценаріям O+P - O-P, O+3 - O-P і O-P - O-P, які становлять 10,8% усього арсеналу) - захисної стратегії побудови конфліктної взаємодії ($\phi^*_{\text{емп}}=7,968$, $\phi^*_{0,05}=1,63$, $\phi^*_{0,01}=2,32$, $p<0,01$, H_0 відкидається, приймається Н1).

Змістовний аналіз текстів есе показав, що відмінності рефлексивного відображення особистої безпеки у конфліктній взаємодії визначають темпоральні особливості її перебігу і пріоритетні поведінкові стратегії її суб'єктів.

Сценарій O+3 - O+3 представлений стратегією двосторонньої економії енергії, що поєднується з усвідомленням достатності свого ресурсного потенціалу. Притаманна за сценарієм рефлексія особистої безпеки учасниками діади забезпечує уповільнений розвиток конфлікту за їхньою участю, що характеризується ретельним продумуванням кроків, що робляться. Водночас упевненість у власній безпеці може призводити до використання щодо супротивника прийомів, які передбачають завдання серйозної шкоди. Рівність вихідних ресурсних позицій за цим сценарієм зумовлює тривалість конфліктної взаємодії.

Сценарій O+P - O+P ґрунтується на стратегії максимального розширення свого життєвого потенціалу на тлі суб'єктної рефлексії вихідної забезпеченості високого рівня особистої безпеки. Цьому випадку відповідає реалізація найдинамічнішого і найнапруженішого з усіх можливих різновидів конфліктної взаємодії. Обидві сторони, переживаючи високий рівень безпеки, відкриті для залучення широкого арсеналу засобів розв'язання своїх завдань і мобільної перебудови позицій конфліктної взаємодії. Однак рівність вихідних ресурсних позицій, як і в першому випадку, може стати причиною достатньої тривалості вибудовуваного протистояння.

Сценарій O-3 - O-3 характеризується спрямованістю сторін на захист наявного (мінімального) рівня ресурсного потенціалу за рефлексії відсутності особистої безпеки. Сценарій цього типу реалізується у разі неминучості для суб'єктів входження у конфліктну взаємодію. Висока ресурсна виснаженість сторін діади робить для кожної з них актуальною стратегію мінімізації конфліктної взаємодії, що робить її «уповільненою» і пролонгованою аж до загасання або зміни ресурсних характеристик сторін.

Сценарій O-P - O-P передбачає стратегію ресурсного захоплення на тлі рефлексії учасниками конфліктної взаємодії відсутності особистої безпеки. Зумовлена сценарієм націленість суб'єктів на розширення обсягів своєї безпеки стикається із низькою ресурсною забезпеченістю обох сторін взаємодії, що істотно обмежує їхню конфліктну активність. Така ситуація з високою ймовірністю провокує вибір прихованих засобів впливу на супротивника, що дозволяють досягти бажаних результатів без відкритого зіткнення з витрачанням значних енергетичних ресурсів. Дефіцит вихідних ресурсів обох сторін визначає перевагу ними стратегії проведення швидкоплинної конфліктної взаємодії з використанням несподіваних, енергозберігаючих, але ефективних прийомів.

Сценарій O+3 - O-3 побудований на нерівноцінності ресурсної бази суб'єктів конфліктної взаємодії за збігу їхньої стратегічної спрямованості на захист наявного стану своєї безпеки. За такого сценарію сторона конфлікту, яка переживає достатність рівня особистої безпеки, може дозволити собі використання більш ресурсномістких засобів захисту, ніж друга сторона діади. Їй також може належати більша ініціатива побудови конфліктної взаємодії. Опонент схильний віддавати перевагу стратегії мінімізації відкритої протидії із використанням енергозберігаючих прийомів. Орієнтація обох сторін діади на

захист досягнутого ними благополуччя підвищує ймовірність затяжного конфлікту.

Сценарій О+Р - О-Р поєднує загарбницькі стратегії суб'єктів із різним базовим ресурсним потенціалом. Сторона, що рефлексує достатні обсяги особистої безпеки, більшою мірою схильна до залучення масштабних засобів впливу на супротивника, що дозволяють отримати максимальну задоволеність у власній перемозі. Сторона, що переживає дефіцит особистої безпеки, більшою мірою схильна домогтися її приросту шляхом мінімізації своїх енерговитрат, тобто уникаючи відкритих зіткнень і скорочуючи тривалість самої конфліктної взаємодії. Конфлікт за таким сценарієм може бути достатньо короткостроковим.

Сценарій О+З - О-Р передбачає повне протиставлення сторін конфлікту за їхніми вихідними ресурсами і кінцевими цілями взаємодії, яке можна розглядати як несиметричне внаслідок неадекватності поєднання джерельної та цільової складових стратегій, що реалізуються ними. При цьому сторона рефлексії достатніх обсягів безпеки реалізує тактику її захисту, а сторона рефлексії відсутності особистої безпеки - тактику її розширення. Значущість ресурсів безпеки може стати основою для реалізації продуманого і підкріпленого необхідними засобами захисту, а рефлексія дефіцитарності особистої безпеки - спровокувати численні, але невпевнені атаки. Така ситуація здатна перетворити конфліктну взаємодію на пролонговане у часі протистояння з потужним захистом першої сторони і слабким, а тому безуспішним, нападом другої сторони.

Сценарій О+Р - О-З містить повне протиставлення сторін конфлікту за їхніми вихідними ресурсами та кінцевими цілями взаємодії, проте його характеристики роблять взаємодію сторін більш швидкоплинною. Поєднання суб'єктної рефлексії ресурсної забезпеченості та орієнтації на розвиток є передумовою побудови енергійної, з використанням різноманітних засобів наступальної

тактики, а відсутність ресурсів і суб'єктна орієнтація на захист - вразливої вичікувальної позиції. У цьому разі сторона рефлексії високого рівня особистої безпеки має високі шанси реалізувати свою спрямованість на розвиток за посередництвом «силової» перемоги над стороною, що захищається, яка має мінімальні ресурси безпеки.

Отримані результати показали можливість використання рефлексії особистої безпеки для побудови сценарного розмаїття конфліктної взаємодії, а також вплив її особливостей на реалізований у конфлікті сценарій. Відштовхуючись від них, можна зробити нові для проблемної сфери, що розглядається, висновки, згідно з якими рефлексія суб'єктом особистої безпеки забезпечує достатню динамічність конфліктної взаємодії, детерміновану мінливістю чинників, релевантних безпеці, і якості технічного боку набуття ними ресурсності. Відповідно, продуктивні з погляду накопичення ресурсного потенціалу періоди можуть змінюватися періодами падіння особистісного потенціалу, аж до критичного рівня. Про падіння ресурсного потенціалу суб'єкта під час конфліктної взаємодії свідчать когнітивні - перцептивні та інтелектуальні (зниження інтенсивності пізнавальних процесів), емоційні (переважання астеничних емоцій над стеничними емоціями, поява негативних зрушень у настрої), особистісні (падіння впевненості у собі, у своїх здібностях) порушення. Суб'єкт переживає зростання стомлюваності у поєднанні з розвитком фрустраційних тенденцій. На поведінковому рівні здатні проявитися невинуваті подовження термінів ухвалення рішень, втрата швидкості реакції на зміну ситуації конфліктної взаємодії, зростання кількості помилкових дій. Загалом, зміна ресурсної бази на основі рефлексії особистої безпеки задає індивідуальну специфічність поведінкових потенцій суб'єктів конфліктної взаємодії.

Динамічність, загалом притаманна ресурсному потенціалу суб'єкта

конфліктної взаємодії, посилюється нестійкістю, закладеною у природі самого феномену особистої безпеки. Принципова опозиційність засад, що її утворюють, захищеності та прагнення до розвитку як відмови від захищеності передбачає безперервний, переважно інтуїтивний, пошук оптимального співвідношення між ними через періодичну відмову від одного на користь іншого. Дотримання або недотримання цього динамічного оптимуму є передумовою суб'єктної рефлексії деякого рівня особистої безпеки, що розглядається як важливе для організації суб'єктом конфліктної взаємодії.

Ресурсний потенціал суб'єктного відображення особистої безпеки наділяється найбільшою значущістю на достатньо взаємопов'язаних між собою етапах ухвалення рішення щодо входження у ситуацію конфлікту та постановки мети його завершення, оскільки він визначає вихідну стратегію організації конфліктної взаємодії. Інтуїтивно або усвідомлено реалізована рефлексія суб'єктивної достатності обсягу особистої безпеки зазвичай детермінує згоду на участь у конфліктній взаємодії (як ініціатора або сторони-відповідача), його недостатності - не призводить до однозначної відмови від нього. У другому випадку вирішальну роль відіграє постановка мети конфліктної взаємодії: навіть за недостатності вихідного рівня безпеки орієнтація на підсумкове збільшення обсягів особистої безпеки може стати підставою для участі у конфлікті. Неоднозначні для сторін конфлікту результати рефлексивного відображення особистої безпеки можуть використовуватися для реконструкції сценаріїв реалізованої у ньому взаємодії.

Чинники, релевантні ресурсному потенціалу суб'єкта, піддаються характеристиці на основі змістовних та інструментальних властивостей: перші пояснюють потенційну ресурсність для суб'єкта деякого класу ситуацій або умов, другі - позначають технічну можливість рефлексивного відображення чинників як

складових ресурсного потенціалу суб'єкта. До інструментальних властивостей чинника можна зарахувати, наприклад, його доступність рефлексивному відображенню суб'єкта, смислову когерентність створюваного образу до особистісних смислів суб'єкта, що вже оформилися.

Для ситуації конфліктної взаємодії ресурсна змістовність чинника визначається його схильністю забезпечувати розв'язання завдань, актуальних для суб'єкта в поточний і постконфліктний період. До масиву таких чинників можуть входити, наприклад, досвід конфліктної взаємодії з опонентом, наявність групи співчувальників, володіння конфліктоутворювальною тематикою, зацікавленість у певному результаті конфлікту, тому що дають суб'єкту переваги психологічної підтримки завершення конфлікту на власну користь. Зіставлення ресурсоємних чинників конфліктної взаємодії дозволяє дійти висновку, згідно з яким особиста безпека має найбільшу ресурсну змістовність, що дозволяє зарахувати її до пріоритетного чинника створення ресурсного потенціалу. Слід визнати, що незалежно від усвідомлення суб'єктом ресурсної значущості і цільової пріоритетності особистої безпеки вона є суттєвою для вибудовуваної ним конфліктної взаємодії. Водночас не кожен потенційно ресурсний чинник здатний продуктивно брати участь у створенні ресурсного потенціалу суб'єкта конфліктної взаємодії. Його суб'єктне відображення, ймовірно, має доповнюватися наділенням достатнім для конфліктної ситуації енергосмисловим початком, який визначає ресурсомісткість для суб'єкта одержуваного феномена, - особливими настановами, цінностями, переконаннями тощо стосовно суттєвої значущості конкретного чинника для подолання труднощів взаємодії, що виникли.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило можливість використання рефлексивного відображення суб'єктами особистої безпеки для вивчення

сценарного розмаїття їхньої конфліктної взаємодії. Емпірично доведено вплив рефлексії особистої безпеки на кількісні та якісні особливості взаємодії суб'єктів конфлікту. Визнаючи, що обсяг і цільовий полюс особистої безпеки є окремими параметрами рефлексії суб'єктами конфліктної взаємодії, продемонстровано їхню значущість для розуміння динамічності цієї взаємодії. Отримані матеріали показали, що побудова сценаріїв конфліктної взаємодії на основі оцінювання рефлексії її суб'єктами особистої безпеки дозволяє виявити їхні ресурсні пріоритети. У зв'язку з цим потребують окремого вивчення можливі трансформації потенційних ресурсів суб'єктів у перебігу активної реалізації конфлікту, як на користь їхнього посилення, так і на користь послаблення на усій траєкторії вибудовуваної взаємодії.

Підкреслимо перспективність введення категорії особистої безпеки у дослідницький простір конфліктологічної проблематики при розгляді питань управління конфліктною взаємодією суб'єктів на етапах її підготовки, реалізації та завершення. Її використання здатне забезпечити побудову нових інтерпретаційних конструкцій щодо процесів ініціації, планування, динамічного розвитку, загасання, локалізації та припинення конфлікту. Найбільшими можливостями такого стибу наділена суб'єктна проекція особистої безпеки, що дозволяє побачити нові причинні підстави специфіки конфліктної взаємодії суб'єктів різних ситуацій і використати досягнуте розуміння для підвищення продуктивності її регулювання.

Список використаних джерел

1. Міхіденко К.О. Сценарії конфліктної взаємодії у віртуальному дискурсі (на матеріалі німецькомовних форумів та чатів). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(44), Issue: 151, 2018. С. 32-35. <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151V144-07>
2. Conflict Barometer / [Chief Ed. Simon Ellerbrock], Heidelberg Institute for International Conflict Research e. V., University of Heidelberg, Apr. 2013, 130 p.
3. Habermas J. *Der philosophische Diskurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen*. Frankfurt. M.: Suhrkamp, 1988. 450 p.
4. Laclau E., Mouffe Ch. *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics* / E.Laclau, Ch. Mouffe - Verso: London, New York, 2001. 198 p.
5. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*, [New ed.], University of Chicago Press, 1990, 632 p.
6. Nonhoff M. *Diskurs. Radikale Demokratie. Hegemonie. Zum Politischen Denken von Ernesto Laclau und Chantal Mouffe*, transcript Verlag Bielefeld, 2007, 250 p.
7. Ropers, Norbert. *Interkulturelle Mediation. Versprechen oder Möglichkeit? Begriffliche Klärungen und Problemfelder* // Calließ, Jörg (Hrsg.): *Agenda für den Frieden: Interkulturelle Mediation*. Loccum, 1999. Pp. 61-78.
8. Shelling T. C. *The Strategy of Conflict*, Harvard University Press, 1980, 309 p.

References

1. Mihidenko, K. O. (2018) *Scenarii' konfliktnoi' vzajemodii' u virtual'nomu dyskursi* (na materialii nimec'komovnyh forumiv ta chativ) [Scenarios of conflictual interaction in virtual discourse (based on German-language forums and chats)]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(44), 151, 32-35. <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151V144-07> (in Ukrainian)
2. Conflict Barometer (2013) [Chief Ed. Simon Ellerbrock], Heidelberg Institute for International Conflict Research e. V., University of Heidelberg, Apr. 130 p.
3. Habermas, J. (1988) *Der philosophische Diskurs der Moderne. Zwölf Vorlesungen*. Frankfurt. M.: Suhrkamp. 450 p.
4. Laclau, E., Mouffe, Ch. (2001) *Hegemony and Socialist Strategy Towards a Radical Democratic Politics* / E.Laclau, Ch. Mouffe - Verso: London, New York. 198 p.
5. Lakoff, G. (1990) *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*, [New ed.], University of Chicago Press. 632 p.
6. Nonhoff, M. (2007) *Diskurs. Radikale Demokratie. Hegemonie. Zum Politischen Denken von Ernesto Laclau und Chantal Mouffe*, transcript Verlag Bielefeld. 250 p.

7. Ropers, Norbert (1999) Interkulturelle Mediation. Versprechen oder Möglichkeit? Begriffliche Klärungen und Problemfelder // Calließ, Jörg (Hrsg.): Agenda für den Frieden: Interkulturelle Mediation. Loccum, 61-78.
8. Shelling, T. C. (1980) The Strategy of Conflict, Harvard University Press. 309 p.

Summary

RESOURCE POTENTIAL OF THE SUBJECT'S REFLEXIVE REFLECTION OF PERSONAL SECURITY DURING CONFLICT INTERACTION

Vakhotska I. Candidate of Psychology Sciences,
Associate Professor of the Department of Psychology,
Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University

Introduction. Conceptually understood empirical facts, mechanisms and patterns of conflict interaction have contributed to the development of effective approaches to support the resolution of applied requests arising from it. However, conflicts do not disappear, but penetrate into new areas of interaction that were not previously characteristic of a person, establish associations with implicit sets of needs, take on a seemingly conditional nature, hidden and distorted forms, etc. This makes them non-obvious, deeply latent, poorly visualised, and therefore generally difficult to control. At the same time, multiple transformations caused, in particular, by the movement of conflicts into the virtual zone, do not change their essential nature, which is why they retain and, in some cases, increase their destructiveness both at the level of individuals, their groups, and at the level of organisations and various communities. The increasing destructiveness of conflicts indicates the need to intensify processes in the relevant research segment at a new level of complexity, taking into account current realities. Improving techniques for dealing with conflicts requires further deepening of the understanding of the mechanisms of their production and development, possibly with the involvement of previously unaccounted-for circumstances. In this regard, it seems promising to introduce the concept of security into this problem space.

The purpose is establishing the potential for reflexive reflection of personal security by subjects and building scenarios of conflict interaction.

Methods - performance analysis, independent characteristics analysis method, interview method.

Originality. The results obtained have shown the possibility of using personal security reflection to build a scenario variety of conflict interaction, as well as the impact of its features on the scenario implemented in the conflict. Based on them, it is possible to draw new conclusions for the problem area under consideration, according to which the reflection of personal security by the subject of personal security provides sufficient dynamism of conflict interaction, determined by the variability of security-relevant factors and the quality of the technical side of their acquisition of resourcefulness. Accordingly, productive periods in terms of accumulation of resource potential may be followed by periods of decline in personal potential, up to a critical level. The decline in the subject's resource potential during conflict interaction is evidenced by cognitive - perceptual and intellectual (decrease in the intensity of cognitive processes), emotional (prevalence of asthenic emotions over sthenic emotions, emergence of negative shifts in mood), personal (decline in self-confidence, in one's abilities) disorders. The subject experiences an increase in fatigue combined with the development of frustration tendencies. On the behavioural level, unjustified prolongation of decision-making time, loss of reaction time to changes in the situation of conflict interaction, and an increase in the number of erroneous actions can occur. In general, the change in the resource base based on the reflection of personal security sets the individual specificity of the behavioural potentials of the subjects of conflict interaction.

Conclusion. The research has confirmed the possibility of using the reflexive reflection of personal security by the subjects of conflict to study the scenario diversity of their conflict interaction. The influence of personal security reflection on the quantitative and qualitative features of the interaction of conflict subjects has been empirically proved. Acknowledging that the scope and target pole of personal security are separate parameters of reflection by the subjects of conflict interaction, their importance for understanding the dynamics of this interaction is demonstrated. The obtained materials have shown that the construction of scenarios of conflict interaction based on the assessment of reflection by its subjects of personal security allows to identify their resource priorities. In this regard, the possible transformations of potential resources of subjects in the course of active conflict implementation, both in favour of their strengthening and weakening along the entire trajectory of the interaction, require a separate research.

Keywords: resource potential; personal security; conflict interaction; scenario; conflict actors; resource priorities.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 05.04.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 22.05.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.